

BUDAI ALI BASA HISTÓRIÁJA

Tinódi Lantos Sebestyén

Hollókő árulása, Buják eleste és a hadjárat zárása

A szakasz fő témája

Busa tornya védőinek elvonulása, Hollókő várának gyáva feladása belső viszály és árulás miatt, Buják várának ostroma és a védők belső lázadása, Ali pasa győzelmes visszatérése Budára, valamint a krónikás siralma a hatalmas országos veszteség felett.

Mi történik ebben a blokkban?

- **133–136. sor:** Miután a nehézágúak szétlőtték Busa tornyát, a védők alkut kötnek Arszlán béggel: esküvel megígért szabad elvonulás fejében átadják a palánkot. A törökök betartják a szavukat, és később Buják alól békében elengedik őket.
- **137–152. sor:** Ali pasa Hollókő alá vonul, és megadásra szólítja fel a várat. Itt két várnagy osztozik a hatalmon: Csák Imre és Szaki András. Imre gyáván megijed és felajánlja a várat a töröknek, de a vitéz András határozottan ellentmond. Imre ekkor a pártjára állt drabantokkal (gyalogos katonákkal) rátámad saját tisztársára, és egy hegyes törrel majdnem átdöfi, de lefogják a kezét. Imre sietve átadja Hollókőt Alinak. Később a tette miatt akkora gyűlölet övezi, hogy egészen Törökországig kell menekülnie a bosszú elől.
- **153–168. sor:** Ali seregével Buják vára alá vonul, amelyet Nagy Márton várnagy véd. Ali öt napig hevesen ágyúztatja a falakat, de a vastag falakban semmi kárt nem tesz. Márton bátran visszautasítja a megadási felszólítást. Végül itt is a fegyelmezetlen védők okozzák a tragédiát: a katonák fellázadnak, feltörik a kincstárat (tárházat), és az éj leple alatt a zsákmánnyal megpróbálnak kiszökni. A kapzsi menekülőket a lesben álló janicsárok az utakon mind levágják, Nagy Mártont pedig fogságba hurcolják. Maga Ali pasa is elcsodálkozik azon, milyen erős fala volt Bujáknak.
- **169–176. sor:** Ali pasa a hatalmas nyereség után elégedetten helyezi el a török őrseget a várakban, majd győztesen vonul be Budára, ahol nagy ünnepséget csapnak (Allahot üvöltet). Tinódi a mű végén keserűen sóhajt fel: a várak elvesztése óriási csapás a keresztény tartományoknak, a romlás fő oka pedig a magyarok fegyelmezetlensége és széthúzása volt.

BUDAI ALI BASA HISTÓRIÁJA

Tinódi Lantos Sebestyén

Fontosabb régi szavak és magyarázatuk

- **Aborát járatá:** A tábort (vagy az ostromgyűrűt) felállította, mozgatta.
- **Drabantokkal:** Trabantokkal; gyalogos katonákkal.
- **Úrképe:** Úrhelyettes, várnagy, a vár urának hivatalos képviselője (itt: Nagy Márton).
- **Hasonlás:** Egyet nem értés, belső viszály, lázadás a védők között.
- **Jancsárok:** Janicsárok; elit török gyalogos katonák.
- **Házakban helyheté:** Elhelyezte őket, helyőrséget hagyott a várakban.
- **Hozzá térése:** Alávetettsége, behódolása a töröknek a várak eleste után.

Érdekességek

Tinódi külön kiemeli az áruló Csák Imre sorsát, aki a saját társa ellen fordult. A magyar közösség annyira kitaszította a gyávasága miatt, hogy ironikus módon pont annál a töröknél kellett menedéket keresnie („szökék Terekországba”), akinek a várat átjátszotta.

Történelmi háttér

A nógrádi várak (Hollókő és Buják) 1552-es eleste megmutatja a korszak végvári válságát. A tragédiát nem a török katonai zsenialitás okozta, hanem a belső morális összeomlás. Tinódi záró sorai („Kár lőn ez váraknak tőlünk elveszése”) nemcsak siratják a múltat, hanem kőkemény politikai kritika a korabeli nemesség felé, amiért sorsára hagyták a végvári rendszert.

Történelem: A belső morális válság és a védők lázadása

Miért volt jellemző a belső viszály és a fegyelmetlenség a korszak végváraiban, és hogyan pecsételte meg ez Hollókő és Buják sorsát?

Irodalom: Az erkölcsi kontraszt és az árulás nyelvezete

Hogyan használja Tinódi a kontrasztot a szereplők ábrázolásában, és milyen szavakkal fejezi ki a belső árulás miatti felháborodását?

Kreatív: Tórrántás Hollókő várában

Képzeljétek el a pillanatot Hollókő várában, amikor Csák Imre hirtelen tört ránt a vár átadását megtagadó Szaki Andrásra. Írjátok le 3 mondatban, hogyan változik meg a terem hangulata!

4. RÉSZ

(133–176. sor)

BUDAI ALI BASA HISTÓRIÁJA

Tinódi Lantos Sebestyén

Példa Válasz:

Történelem:

A 16. század közepére a magyar végvári rendszer katonái katasztrofális körülmények között éltek: a zsold fizetése hónapokat, sőt éveket késett, az ígért királyi erősítés pedig szinte soha nem érkezett meg időben. Ez a magára hagyatottság teljesen aláásta a katonák morálját és fegyelmét.

- Hollókőn a vezetés megosztottsága (a két várnagy, Csák Imre és Szaki András ellentéte) vezetett katasztrófához, ahol a gyávaság és a belső hatalmi harc miatt harc nélkül adták fel a várat.
- Bujákon pedig a zsoldtalan, megfélemlített katonák kapzsisága okozta a bukást, akik a parancsnokuk ellen fellázadva feltörték a kincstárat, és a zsákmánnyal megpróbáltak elszökni. Mindkét eset hűen bizonyítja, hogy a várakat nem a török tűzérség semmisítette meg, hanem a belső morális összeomlás.

Irodalom:

Tinódi zseniálisan alkalmazza az erkölcsi kontrasztot a hollókői eseményeknél: a gyáva és esküszegő Csák Imrét élesen szembeállítja a bátor, kötelességtudó Szaki Andrással. A krónikás hangneme itt végtelenül felháborodott és drámai. Az árulás hitványságát olyan feszült, mozgósító erejű szavakkal és kifejezésekkel ábrázolja, mint hogy Imre a saját „tiszttársára rohaná”, és egy „hegyes törrel általveri vala” (vagyis majdnem meggyilkolta a bajtársát). Az áruló büntetését is morális élel mutatja be: Csák Imrét a tette után akkora közmegvetés és gyűlölet övezte a keresztények között, hogy „szökék Terekországba” – vagyis pont a pogány ellenségénél kellett menedéket keresnie a saját bűne elől.

Kreatív:

A feszült vitát hirtelen a hüvelyéből kirántott fegyver éles, fém zörrenése vágta ketté, ahogy Csák Imre eltorzult arccal, törrel a kezében rontott rá saját tiszttársára. A teremben tartózkodó drabantok lélegzete is elakadt a döbbenettől, és egyetlen örökkévalóságnak tűnő másodpercre mindenki mozdulatlanra dermedt az elképesztő árulás láttán. Amikor végre észbe kaptak és lefogták Imre gyilkos kezét, a szobát már nem a katonai stratégia vitája, hanem a bajtársi hűség végleges elárulásának fojtogató és jéghideg szégyene töltötte be.